

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LX, кн. 1, 2016 г.
Кръгла маса *Специализирани видове туризъм – предизвикателства и перспективи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LX, book 1, 2016
Round table *Special forms of tourism – challenges and prospects*

**ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА СЕЛСКОТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ
ЧРЕЗ ДЕМОНСТРАЦИОННИ ЦЕНТРОВЕ
POPULARIZING OF RURAL TOURISM PRODUCTS
THROUGH DEMONSTRATION CENTERS**

**Иван Килимперов*, Иванка Лулчева
Ivan Kilimperov*, Ivanka Lulcheva**

Аграрен университет – Пловдив
Agricultural university – Plovdiv

* E-mail: i.kilimperov@gmail.com

Abstract

Alternative forms of tourism have appeared in the late 20th century and become popular, including *rural tourism*. The combination of authentic nature, organic agriculture and stock-farming with rural tourism will undoubtedly be a successful alternative for the rural areas where it is implemented. However, often the provided rural tourism product in Bulgaria recedes from the philosophy of rural and agricultural tourism. The reasons often are lack of funds, as well as misunderstanding of the rural tourism product. On this basis – there is a wrong user understanding of the nature of the offered services. Therefore, we believe it is highly necessary to create integrated demonstration centers of rural and agricultural tourism.

In this connection, the objective of this article is to reveal the role of rural tourism demonstration centers for promoting rural tourism products in the following areas: training of students; demonstrations of the authentic product to owners of rural tourism sites; expounding campaigns to potential users of rural tourism products. Subsequently, the product demonstrated in the center can be used as a normative model of rural tourism in the relevant region.

Key words: rural tourism, product of rural tourism, demonstration center.

СЪЩНОСТ И ОСОБЕНОСТИ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ

Съществуват множество дефиниции за селския туризъм и неговия продукт. Някои от тях се допълват, а други си противоречат. За разбирането обаче на същността и формите на селския туризъм, редица автори възприемат структурирането и дефинирането на селския туризъм, предложено от Roger Foiera (Foiera, 1993). Според него, селският туризъм има три основни форми, като всяка една от тях специализира селския

туристически продукт в различна степен. Така и най-тясната негова форма отразява и философията на селския туристически продукт.

Първата по Foiera (1993) форма е селски туризъм като обединяващо понятие и включва в себе си всички туристически дейности, развивани в селския регион. Ударението е върху контраста с градските условия. Това е най-широката форма (и може да включва и останалите форми), при която не се изисква непременно туристическото предложение да се извършва от население, занимаващо се със селско стопанство. Критерият е не „кой“, а къде се развива този туризъм – в селски район. Подслоняването на туристите може да се осъществи във всякакъв тип настанителна база (включително – ваканционно селище, къмпинг и др.). При тази форма от хора, туристическите предложения могат да са и от стопани, за които туризмът е основен поминък и не извършват изобщо селскостопанска дейност.

Аграрен туризъм е втората форма по класификацията на Foiera (1993). Предвижда подслоняването на гостите в условията на селско стопанство, но и това понятие е разширено. Отдадената стая е в селска къща или къща до стопанството (на стопанина); под наем се отдават цели къщи, включително и ваканционни селища, къмпинги и др. от самите селски стопани. При това те могат да не бъдат в близост до стопанството. В тази форма се осъществява контакт със стопаните, включително и с такива, за които земеделието не е основен източник на доходи, въпреки че акцентът е върху аграрното производство и свързаните с него практики.

Тук може да се допълни, че в последните години аграрният туризъм се развива в следните направления:

- снабдяване с продукти от селскостопански произход;
- едnodневни агротурове;
- професионални посещения – посещения на чуждестранни фермери с цел опознаване на определено производство и традициите в неговото развитие;
- изграждане и утвърждаване на търговската марка на произвежданите във фермата продукти;
- директен контакт с крайните потребители;
- демонстрации на различни аграрни практики;
- честване на празници, свързани със селското стопанство (например Трифон Зарезан);
- агротуристически анимации – царевични лабиринти, возене в сено, бой с домати и др.;
- развитие на зелени фермерски училища и други.

Към настоящия етап обаче, аграрният туризъм все още не е развит в България, въпреки наличните възможности (Kilimperov, 2014: 1010–1011):

- селскостопанските дейности се осъществяват на територията на цялата страна;
- имаме опит и традиции в аграрното производство;

- в някои производства страната ни притежава конкурентни предимства (традиционните винени сортове, особено Широка мелнишка лоза), а в някои – абсолютни (маслодайна роза и розово масло);
- през последните години се разработиха много проекти за развитие на селското стопанство, в резултат на което се създадоха съвременни ферми с възможности за развитие на туризъм;
- уникални съчетания между човешката дейност и природните дадености в планинските и полупланинските райони на страната;
- съществуват и утвърдени райони с характерни за тях и разпознаваеми на пазара селскостопански продукти, които сами по себе си могат да бъдат мотив за предприемане на пътуванията – картофите от Равногор и организираният в селото празник на картофа, смилянският фасул и празникът на фасула, дините от района на Любимец и др.;
- сравнително малката територия на страната, при правилна „експлоатация“ и следене на туристическия капацитет на населените места, също може да се приеме като фактор, подпомагащ развитието на аграрния туризъм у нас.

Третата форма е почивка в селски двор (ваканция в селски двор). Според Foiera (1993), пребиваването на туристите в селския двор трябва да продължи минимум 5 дни. При тази продължителност може да се реализира основният смисъл на този вид туризъм – тесен контакт с фамилията на селския стопанин, интегриране на туриста в нейния живот. Именно при тази форма се създават възможности за изживяване на начина на живот на местното население от страна на гостите. Имайки предвид, че селскостопанските дейности са основната икономическа активност и източник на доходи по селата, следва изводът, че селският туризъм и селското стопанство са неразривно свързани. Ето защо и основен поминък и източник на доходи за стопанина при тази форма е селското стопанство.

ПРЕДСТАВИ ЗА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ

През 2005 г. Stankova-Daneva представя анкетно проучване, отразяващо нагласите и разбиранията на туристите по отношение на селския туризъм. Въпреки че представеното проучване е старо, считаме, че не е загубило своя смисъл. До голяма степен то отразява разбиранията в обществото за селския туризъм и неговия продукт и към настоящия етап.

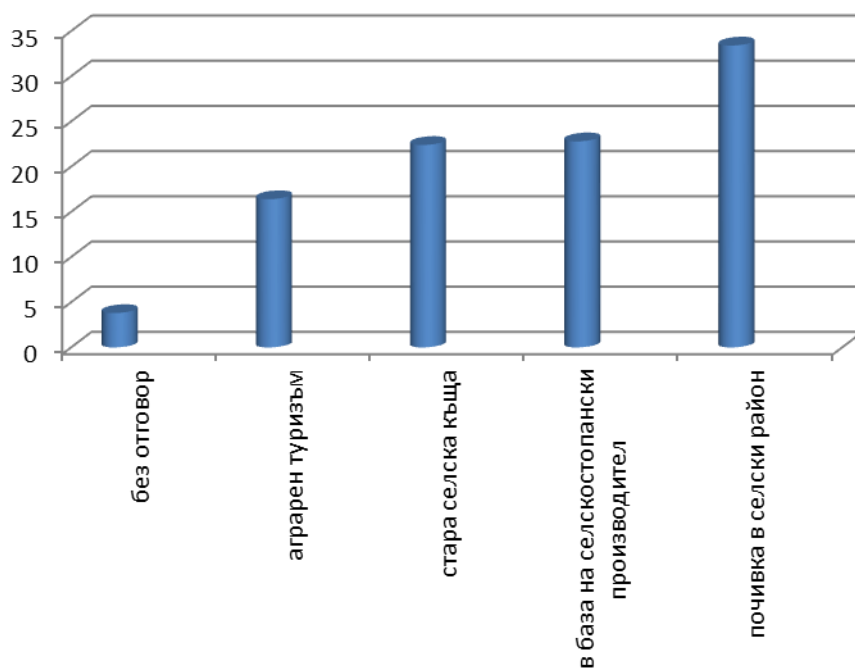
В повечето случаи (34,8%), селският туризъм се разпознава като почивка в селски район, без наличие на селскостопански дейности (собственикът на туристическия обект не е селскостопански производител). Това до голяма степен кореспондира с първата форма по Foiera (1993) и отразява преобладаващите у нас предложения. При тези предложения спецификата на предлагания продукт не е толкова задълбочена. В продукта рядко се отразява селското стопанство, селския начин на живот, селската култура и самобитност. До голяма степен това е и в основата за погрешната представа за селския туристически продукт у нас.

Почивката в селски район, като настанителната база е собственост на селскостопански производител, е второто по популярност разбиране за

селския туризъм. Именно това е и в основата на селския туризъм – почивката в селски двор. За съжаление, въпреки че е вторият по популярност отговор, едва 1/5 от респондентите го посочват.

Близък по смисъл е и следващото по популярност разбиране за селския туризъм – „почивка стара селска къща“ (22,4%). Комбинацията между последните два отговора отразява напълно и философията на селския туристически продукт – настаняване в автентична селска къща с възможност за изживяване на начина на живот на стопаните (фигура 1).

Посочените по-горе два отговора формират 45,2% от дадените отговори. Въпреки високия относителен дял, разделянето на двата основни елемента на селския туристически продукт е достатъчно показателно за представите на обществото по отношение на същността на селскотуристическата дейност.

Фиг. 1. Представи за селския туризъм
Fig. 1. Conceptions for rural tourism

Почивка в селска ферма се асоциира със селския туризъм от едва 16,2%. Имайки предвид, че в България аграрният туризъм на практика липсва на туристическия пазар, а посоченият отговор кореспондира именно с него, малкият процент на отговорите е напълно разбираем.

Посочените различни описания на същността на селския туристически продукт, както и на отделянето на основни негови елементи, налагат

необходимостта от неговото правилно дефиниране. В това се състои и една от задачите на демонстрационните центрове.

СЕЛСКИЯТ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ

Като цяло при селския туризъм е невъзможно отделянето на основни и допълнителни услуги. Селският туристически продукт е комплексен и сам по себе си е атракция, елемент на анимацията при селския и аграрния туризъм. До голяма степен атрактивните, допълнителни елементи, включени в предлагания продукт придават неговата специфика и го правят уникален (например възможността гостите да участват в приготвянето на традиционно за посетения район ястие). При отделянето им като допълнителни услуги неминуемо ще се отнеме и чест от екзотиката на селския туристически продукт, в която е заложена и добавената му стойност (Aleksandrov, 2015).

Именно в тази комплексност е заложена същността и структурата на селския туристически продукт. В основата е предлагането на услугите нощувка и хранене. За да отговорят обаче на философията на селския туристически продукт, те следва да отразяват традициите в съответното населено място. Настанителната база трябва да е съобразена със строителните традиции и да повтаря архитектурния стил на селото, и да осигурява естетическо съответствие с общата околна среда на дестинацията. Използването на естествени строителни материали (по възможност от местни производители) е задължително.

Храненето също трябва да отразява традициите на района и селото – както по отношение на предлаганите ястия, така и по отношение на начина на приготвянето им. В случая всички услуги, свързани с нощувката и храненето (битово обзавеждане на стаите, участие на гостите при приготвянето на ястията, ритуалите, свързани с храненето и др.) са съпътстващи, неразделна част от тях, а не допълнителни услуги. Именно това е и спецификата на селския туризъм – неговата добавена стойност – създаване на автентична атмосфера на пребиваването.

Честването на селските празници и демонстрациите на селскостопанските практики и ритуали с активното участие на госта също са основна част от селскотуристическия (вкл. агротуристическия) продукт. Те допълват неговата атрактивност и формират екзотиката му. Всичко това, съчетано с българската история, култура и традиции формират уникален туристически продукт, който за съжаление е малко познат както от страна на приеманата, така и от страна на приемащата страна. А в повечето случаи духовното израстване е „заместено“ от финансовите резултати...

Именно тук е и ролята на демонстрационните центрове за селски и аграрен туризъм – разясняване и популяризиране на селския туристически продукт.

СЪЩНОСТ И РОЛЯ НА ДЕМОНСТРАЦИОННИТЕ ЦЕНТРОВЕ ЗА ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ

Като цяло идеята е нова за България, подобни центрове у нас липсват. Основата за Аграрен университет-Пловдив е положена със стартиране на **Проект 08 – 15. „Проучване на възможностите за развитие**

на демонстрационен център за селски туризъм“. По своята същност, центърът представлява селскотуристически обект, предлагащ автентични туристически услуги – нощувка, хранене, опознаване на традиционни селскостопански практики и ритуали, селската култура във всичките ѝ аспекти (фолклор, кулинария, строителство и архитектура, празници и чествания, традиции и др.).

Въпреки че акцентът е върху селския туризъм, подобен Център до голяма степен обхваща и развитието на останалите икономически дейности в съответното населено място – селско стопанство, сувенирна промишленост, строителство, производство на мебели и др., пряко или индиректно свързани със селския туризъм. От друга страна, селският туризъм е насочен и към опазването на околната среда, което е демонстрирано чрез биоземеделнието. Следователно, демонстрационният център може да се възприема и като форма на развитие на устойчивия туризъм.

Последният не е вид туризъм, а форма на развитие на туризма (Pencheva & Aleksandrov, 2015: 193). Устойчивият туризъм има за цел не само да влияе на туристите по време на пътуването им, а и да формира култура за опазването на ресурсите още в туристическите центрове (Parusheva, 2013: 26).

Съхраняването на традициите се демонстрира чрез автентичен архитектурен стил на сградата и автентичност при обзавеждането (при наличие на възможност и автентични елементи в добро функционално състояние). Същевременно с това, в центъра ще се отглеждат редки и традиционни български растителни и животински видове (сортове и породи). Това до голяма степен формира и интердисциплинарната насоченост на Центъра и широката му роля за образованието и практиката.

В конкретния случай, Центърът ще се организира като звено за изграждане на местен капацитет и повишаване на обществената информираност относно селския туризъм, селският туристически продукт, тяхната технология и организация, проектиране и изграждане на обекти за селски туризъм; популяризиране на ползите и показване на проблемите и начините за тяхното отстраняване; както и демонстриране и разпространение на подходящи технологии и мерки в сферата на селския туризъм.

В основата на центъра е заложено обучението на студенти в реална работна среда. Обезпечаването на учебния процес (на студенти и учащи в туристически специалности) е чрез практическо обучение и демонстрации на различните процеси, свързани с организацията и управлението на селскотуристическите обекти, както и обуславянето на продуктивния асортимент, съобразен с философията на селскотуристическия продукт. Това ще спомогне за по-активното включване на студентите и учащите в процеса на обучение, както и за повишаване на качеството на обучението и професионалната им компетентност.

Селският туризъм допринася и е незаменима част от развитието на селското стопанство. В тази връзка е възможно обучението и осъществяване на демонстрации пред регистрирани селскостопански производители с цел

диверсификация на производството чрез развитие на неземеделски дейности.

Пряко свързани със селския туризъм са лозарството и винарството, овощарството, животновъдството, пчеларството, бубарството, рибовъдството, дърводобивът, производството на биогорива и др. Това от своя страна до голяма степен разкрива и възможностите за интегрирането на тези дейности и включването им като елементи на селския туристически продукт. Следователно, създаването на демонстрационен център за селски туризъм предоставя възможности за демонстриране и популяризиране и на други дейности, освен хотелиерството.

Развитието на селския туризъм дава възможност да се възродят и развиват не само местните занаяти като грънчарство, дърворезба, тъкачество и др., но и на народното творчество. За целта е необходимо организиране на панаири, народни игри и шествия – кукерски, коледни, лозарски, сватбарски, лазарници, къпанки и др. Неизменна част от тези ритуали е и храненето – традиционните български ястия, начинът на приготвянето им и свързаната с тях ритуалност.

Всичко това може да бъде демонстрирано и в центъра – създаване на възможност за опознаване (теоретично и практически) на местните обичаи и занаяти, производството на храни със специфични вкусови качества, оригинални за региона.

Важна част от икономическа гледна точка е и формирането на т.нар. „затворен цикъл на производството“. Ето защо, за целите на демонстрацията на селската кухня и интегрирания селскотуристически продукт, ще се преработват растителни и животински продукти – собствено производство. Част от преработените продукти могат да се презентират и като крайни.

Подобен род презентации до голяма степен ще „оформят“ и по-точни представи за българския селскотуристически продукт. По този начин ще се формират и напълно нови представи у потребителите по отношение на селския туризъм, аграрния туризъм и предоставяните от тях услуги. Променените представи, а съответно и новоформулираните очаквания и изисквания към предлаганата селскотуристическа услуга, в едно с проведените обучителни курсове и демонстрации със собственици на обекти за селски и аграрен туризъм, до голяма степен ще промени и цялостният облик на селския туризъм у нас.

В крайна сметка, подобни Центрове могат да се възприемат и като научни, и като практически центрове за развитие на селския туризъм, респ. на селските райони в България. С оглед и на промените в нормативната уредба, подобни демонстрационни могат да придобият и статут на организации за управление на съответната (регионална) селскотуристическа дестинация (Aleksandrov, 2014).

ИЗВОДИ

С оглед на представената информация, могат да се направят следните изводи:

- за условията на България предлаганият селскотуристически продукт се „отдалечава“ от философията на селския туризъм;
- поради липса на достатъчно финансови средства, дори и поради липса на познаване и разбиране на философията на селския туристически продукт, често предлаганите у нас услуги на село нямат допирни точки със селския туризъм;
- налице е непознаване на основните елементи на селския туристически продукт и начинът на тяхното предлагане от страна на практикуващите селски туризъм;
- изграждането на демонстрационни центрове за селски туризъм е една от формите на популяризиране на селския туристически продукт;
- чрез обучителни курсове и демонстрации в подобни Центрове, се формира ясна представа за същността и особеностите на селския туристически продукт;
- наличието на подобни центрове гарантира повишаване на качеството на обучение в областта на туризма, в частност – селския и аграрния туризъм, както и специалностите, пряко свързани с него;
- демонстрационният център за селски туризъм може да приеме и статут на своеобразна организация за управление на селскотуристическата организация.

REFERENCES

- Aleksandrov, K., 2015. Dobavenata stoynost kato klyuchov instrument za razvitie na destinatsiyata (po primera na Dubai-OAE) // Turizmat v epohata na transformacii. Varna: Nauka I ikonomika, 444–451.*
- Aleksandrov, K., 2014. Rolyata na organizatsiyata za upravlenie na destinatsiyata za razvitie na ustoichiv turizam. Plovdiv: Akad. izd. na Agrarniya universitet.*
- Foiera, R., 1993. Bauernhoftourismus – Tourismus Landlichen Raum und in Wirtschaftlichen Landregionen der Schwei. Zurich.*
- Kilimperov, I., 2014. Selski I agraren turizam v Balgaria – teoretichni aspekti. // Inteligentna specializacia na Bulgaria. Botevgrad: MVBU, 1007–1016.*
- Parusheva, T., 2013. Les dimensions du tourisme culturel. // Revue europeenne du droit social, Volume XIX, Issue 2, 23–31.*
- Pencheva, A., 2014. Investissement en capital humain et son importance pour l'industrie touristique. // Revue europeenne du droit social, Volume XXIV Issue 3, 121–131.*
- Pencheva, A., K. Aleksandrov, 2015. Evropeiskiat opit v razvitiето na ustoichiv turizam. // Ekologichen I selski turizam – predizvikatelstva i perspektivi. Burgas: FLAT, 186–195.*
- Stankova-Daneva, G., 2005. Struktura na produkta na selskia turizam, izdrajki i cena na negovi elementi. Sofia.*